

***Programa Xarxa d'Escoles i Instituts per
la Igualtat i la No-Discriminació.***

***Una anàlisi de les experiències i de la seva incidència
en les comunitats educatives de l'Escola Lloret i de
l'IES Roger de Flor de Barcelona.***

A petició de la Direcció de Feminismes i LGTBI
Àrea de Drets de Ciutadania, Participació i Transparència
Ajuntament de Barcelona

Octubre 2017

Equip de treball

Josep M. Navarro
Mercè Zegrí
La Fàbric@ sccl

Mirta Lojo
Coordinadora del Programa
Xarxa d'Escoles i Instituts per la Igualtat i la No-Discriminació
Direcció de Feminismes i LGTBI.
Àrea de Drets de Ciutadania, Participació i Transparència
Ajuntament de Barcelona.

INDEX

1. Introducció	4
2. Metodologia	5
3. Presentació dels centres escolars.....	7
4. Experiència prèvia de treball en els Centres	13
5. El desplegament de la Zona Fase del Programa.....	14
6. Anàlisi de la incidència del Programa en la participació de comunitat educativa.....	17
7. Anàlisi de la incidència del Programa en els valors i pràctiques dels actors de la comunitat educativa.....	21
8. Conclusions.....	23
9. Documents consultats.....	27

1.- Introducció

El present informe pretén **mostrar l'experiència de les intervencions realitzades en les comunitats educatives de dos centres escolars -l'Escola Lloret al barri de Sants (Barcelona) i l'Institut Roger de Flor al barri Trinitat Nova (Barcelona)-, tot valorant la seva incidència.**

Les intervencions s'emmarquen en el ***Programa de prevenció de les relacions abusives, la violència masclista i la discriminació per diversitat funcional, sexual, de gènere i ètnic-cultural, a les comunitats educatives de centres de la ciutat de Barcelona durant l'etapa d'educació obligatòria***, promogut per la **Direcció de Feminismes i LGTBI del Àrea de Drets de Ciutadania, Participació i Transparència de l'Ajuntament de Barcelona, a partir del Programa Xarxa d'Escoles i Instituts per la Igualtat i la No-Discriminació (juliol 2014).**

El Programa s'ha desenvolupat en dues fases. En la primera fase es realitza un treball amb el professorat i l'alumnat, i en la segona fase s'amplia a la comunitat educativa en el seu conjunt. Es van seleccionar 11 escoles i instituts de Barcelona per dur a terme l'experiència en la seva primera fase, mentre que la segona fase va ser aplicada únicament en l'Escola Lloret i l'Institut Roger de Flor, que són els centres educatius que ens ocupen.

En ambdós centres escolars, després de la primera fase (cursos acadèmics 2014-2015, 2015-2016), s'encetà aquesta segona fase a la que fem referència amb els diagnòstics realitzats per l'IGOP, intitolats "*Primera aproximació a la Comunitat escolar de l'Escola Lloret*" "*...i a la Comunitat educativa de*

l'Institut Roger de Flor (maig 2017)". A partir d'aquests **s'identificaren els actors principals de les comunitats educatives i llurs característiques: AMPAs; entitats diverses** de l'entorn que ofereixen activitats extraescolars als alumnes; **famílies i personal no docent**. Finalment s'ofereix una panoràmica de les **relacions** entre aquests diversos actors.

Posteriorment, l'entitat Fil a l'Agulla va ser l'encarregada de dinamitzar un seguit de **sessions de treball amb famílies** de l'Escola Lloret i de l'Institut Roger de Flor que s'estenen des de novembre de 2016 al mes d'abril de 2017.

En les dues escoles, la intervenció ha culminat amb una **activitat de visibilització dels procés i de sensibilització en l'entorn** dels centres educatius, amb el protagonisme de les famílies i de l'alumnat, que han tingut el suport del professorat i de la coordinadora del Programa, la Sra. Mirta Lojo, així com la implicació d'entitats dels barris.

En paral·lel, el Programa ha editat alguns **materials complementaris de difusió i sensibilització**: un documental que recull valoracions de diversos claustres de professores i professors d'escoles que van participar en la primera fase de l'Escola Lloret (abril 2017), i dos documentals-testimonis de mares d'alumnes de l'Institut Roger de Flor (juny 2017).

2.- Metodologia

Per comprendre les experiències i la seva incidència en les comunitats educatives de cada Centre, **cal tenir en compte la realitat específica de la que parteix cadascun**. El camí recorregut i el camí que resta per recórrer, en bona mesura, ha estat i estarà condicionat per unes condicions particulars que es

relacionen amb la vida, l'experiència, l'estructura i el funcionament de cada centre.

En primer lloc, s'ha observat l'aplicació del Programa i els seus efectes en cada centre educatiu, a partir de la **documentació** disponible, així com del **treball de camp**, amb la realització d'entrevistes a alguns agents participants en cadascun dels centres¹.

En el capítol 3, les informacions obtingudes s'han relatat atenent a les característiques específiques de cada escola quant a la titularitat, franja d'edat dels alumnes i barris en els que es situen, així com en les dinàmiques relacionals de les comunitats educatives, prèvies a la implementació de la Zona fase del Programa, tot centrant-nos en la relació entre famílies i escola, la participació de les AMPAs i la relació de les escoles amb l'entorn dels barris (xarxa de recursos socials i teixit associatiu).

En els capítols 4 i 5 s'han atès altres condicionants, com l'experiència prèvia i/o el treball existent en cada centre educatiu en relació a la proposta del Programa -la igualtat i la no discriminació- així com les característiques específiques dels desplegament de la Zona fase del Programa en cada escola.

En els capítols 6 i 7 es fa l'anàlisi de la incidència de les experiències. Aquest s'ha fet a partir de la comparació entre les dues escoles, amb la idea de ressaltar aquells elements que ens han semblat rellevants per entendre els efectes diferenciats del Programa. L'anàlisi de la incidència s'ha realitzat en

---

¹ Tot i la intenció d'accedir als diversos actors sobre els que s'havia intervingut en cadascuna de les escoles, per raons diverses, com ara les dates en què s'ha realitzat el treball de camp, no s'ha pogut obtenir una mostra representativa dels actors de les experiències, per la qual cosa és necessari ser prudents a l'hora de considerar algunes de les valoracions que conté aquest informe.

base a la participació de la comunitat educativa (concretament de les famílies i de/en l'entorn) i als valors i pràctiques dels actors de la comunitat educativa.

A continuació, detallem les tasques que han conformat la fase de recollida de la informació documental i del treball de camp:

- Consulta, lectura i visionat de documentació prèvia i materials audiovisuals.
- Treball de camp a partir d'entrevistes en profunditat diverses:
  - Escola Lloret: dues mares, Directora i Cap d'Estudis.
  - Institut Roger de Flor: Cap d'Estudis de l'Institut.
  - Tècnica de la Cooperativa Fil a l'Agulla.
- Reunions diverses de coordinació i entrevistes en profunditat amb la Coordinadora del Programa, Mirta Lojo.

3.- Presentació dels centres escolars

3.1 Escola Lloret de Sants

L'Escola Lloret és un **centre educatiu concertat** pel Departament d'Ensenyament que ofereix Escola Bressol (0-3 anys), Educació Infantil (3-6 anys) i Primària (6 a 12 anys). L'Escola acull un total de 266 infants matriculats, dels quals **146** estan en aquests moments cursant els **cicles de primària**, als quals s'ha adreçat el Programa. L'antiguitat i el caràcter familiar de l'escola, mantingut durant els **70 anys** d'activitat, el fan un centre de referència per als habitants del barri: un **95% dels alumnes hi viuen i molts**

d'ells són fills i filles d'ex-alumnes.

En els darrers anys l'Escola ha anat absorbint alumnes fills de famílies estrangeres de forma moderada, si ho comparem amb altres centres de titularitat pública del mateix barri i propers a l'Escola Lloret, com per exemple l'Escola Cal Maiol (antiga escola Perú, que havia arribat a tenir un 90% d'alumnes fills de famílies estrangeres, i a hores d'ara arriba al 69%). En l'actualitat, el **14,70% del total de l'alumnat de l'Escola Lloret són infants fills de famílies estrangeres**, dels quals 15 infants participen a l'aula d'acollida.

Les **relacions entre famílies i escola són fluïdes** pel que s'ha pogut copsar en les entrevistes realitzades i en la documentació consultada. Les famílies s'impliquen en les activitats que ofereix o genera el centre, així com en els espais de seguiment dels alumnes per part del professorat i les famílies. Dels comentaris d'algunes mares entrevistades sobre la idea que *"sempre som les mateixes"* en les activitats que s'organitzen a l'escola, deduïm, però, que **no totes les mares/pares tenen el mateix nivell de participació.**

L'**AMPA** de l'Escola Lloret està conformada per un **nucli nombrós i cohesionat de famílies del Centre**. Podríem afegir, però, que és un grup homogeni a partir de les seves característiques socials i culturals, d'acord a la informació obtinguda i exposada més amunt.

L'Escola Lloret està situada en ple cor del **barri de Sants** (Districte de Sants–Montjuïc), un territori molt poblat, on aproximadament hi viuen més de **40.000 persones**. La **renda familiar** disponible del barri de Sants es situa en un **82'6**, quan la mitjana de Barcelona és 100. És un barri amb un índex d'immigració (persones sense nacionalitat espanyola) relativament baix

d'aproximadament el 6%, xifra que, tot i així està 1 punt per sobre de la mitjana barcelonina.

Una de les principals característiques del barri és que presenta un **teixit associatiu molt ampli i actiu**: el conformen més de **150 entitats de caire social i educatiu, esportiu, comercial, ecologista i/o cultural**, de les quals 7 s'adrecen específicament a l'educació en valors d'infants i joves.

L'Escola Lloret estableix la seva relació amb l'entorn a partir de la seva estabilitat com a centre escolar en el territori, de manera que els 70 anys d'existència li proporcionen una àmplia **xarxa de relacions personals i familiars** amb aquelles persones del barri que han estat ex-alumnes. En aquest sentit, és un centre que reflexa les característiques sociològiques més significatives del barri de Sants, fonamentalment d'aquell sector de la població que podríem denominar "tradicionalment autòctona". Tanmateix, més enllà de la relació que tenen les famílies i els alumnes i ex-alumnes amb entitats i xarxa associativa del barri, amb algunes de les quals es fan les activitats extraescolars, la institució de **l'escola no té relacions directes, fortes i estables amb l'entorn comunitari**, tot i que participa de forma puntual en algunes activitats comunitàries, com ara els Jocs Florals o la Fira d'Entitats.

3.2 Institut Roger de Flor de Trinitat Nova

L'institut Roger de Flor és un **centre educatiu de secundària, de titularitat pública** i depenent del Consorci d'Educació de Barcelona. L'IES acull a **100 alumnes** matriculats a l'ESO, i **30 alumnes a Programes de Formació Inicial (PFI)**. És qualificat com a **Centre de Màxima Complexitat (CMC)**. Ubicat en el límit del barri de Trinitat Nova (Districte de Nou Barris), l'IES incorpora un **75% d'alumnat d'altres barris** dels Districte, especialment de la Zona Nord i Roquetes, així com del barri de Trinitat Vella del Districte de Sant Andreu. **L'alumnat del centre que és pròpiament dit del barri de Trinitat Nova representa només el 25% del total de l'alumnat.**

L'IES Roger de Flor es caracteritza per acollir un alt percentatge d'alumnat que pertany a **famílies d'origen estranger**, aproximadament el **85%**, on destaca la **comunitat equatoriana i paquistanesa**. El 50% d'aquests alumnes han nascut a Barcelona. Del 15% restant, un alt percentatge equival a joves **gitanos-catalans**.

D'altra banda, aproximadament el 50% de l'alumnat de l'Institut té **necessitats educatives** derivades de **situacions socioeconòmiques desfavorables**.

Cal dir que en el moment de la intervenció objecte d'aquest informe, l'Institut es trobava en fase de reconversió a Institut-escola, fet que va afegir unes limitacions conjunturals òbvies a les limitacions temporals ja esmentades i que va requerir d'un sobre-esforç considerable per part dels agents escolars referents per dur a terme amb èxit les accions desplegades en el Programa.

Tot i l'aclaparadora **diversitat poblacional** d'aquest Centre, d'acord a l'informe realitzat per l'IGOP, tant el claustre de professors/es com les famílies i tècnics/ques del barri coincideixen en dir que l'alt nivell de diversitat existent al Centre no ocasiona conflictes o problemes importants en termes de discriminació. En tractar-se d'un centre petit, els alumnes es coneixen i es relacionen independentment dels seus orígens, essent que actualment el centre gaudeix d'un **bon micro-clima** en termes de respecte entre alumnes i entre aquests i el professorat i les famílies.

Tot i així, d'acord al que ens explica la Cap d'Estudis, **la relació de les famílies amb el Centre podria ser caracteritzada com de funcional i puntual**, bàsicament reduïda als espais de seguiment dels fills/es i quan els tutors/es les requereixen, en què les famílies responen i es comprometen, però sense una participació sostinguda.

En l'**AMPA** del Institut Roger de Flor hi col·laboren unes 5 persones, que representen un **nucli molt concret i reduït de famílies**, però realment qui empeny l'associació és només una dona. Segurament és, per les informacions obtingudes, un grup poc heterogeni en la seva composició socio-cultural, i amb poques relacions amb la resta de famílies del Centre.

El **barri Trinitat Nova** (Districte Nou Barris), on es troba aquesta escola, és un **barri d'habitatge social** amb una població aproximada de **7.500 habitants**; les persones que hi viuen tenen una **renda familiar disponible de les més baixes de Barcelona** (un 38'5 sobre un valor de 100 que és la mitjana de la ciutat). Hi ha **alts nivells d'atur**, que a la Trinitat Nova es situen al voltant del 18,7%, quan al Districte de Nou Barris és de 19,5 i a la ciutat de Barcelona és de 14,3

(dades gener 2014). Pràcticament el 20% de la població no té la **nacionalitat espanyola**, on destacaria la **comunitat pakistanesa** (11% del total de persones amb nacionalitat no espanyola) i l'**equatoriana** (10'7%) .

La Trinitat Nova no disposa ara mateix d'una gran densitat associativa, amb unes **15 associacions actives de caire social, comercial, veïnal, mediambiental i educatiu**. Aquestes associacions i altres desaparegudes al llarg de 50 anys van ser fonamentals per activar el barri, dinamitzar-lo i aconseguir equipaments durant els anys 90, principalment **l'Associació de Veïns**, en els temps en què es va impulsar el primer Pla de Desenvolupament Comunitari de Barcelona i Catalunya: el **PDC de la Trinitat Nova**.

L'Institut Roger de Flor manté una relació fluïda i constant amb **professionals i serveis diversos del territori**: Orientadora laboral, Punt d'Informació Juvenil, Tècnica d'Integració Social, equip de l'EAP, monitores del Programa Èxit, Xarxa educativa 0-18 de Nou Barris. També amb altres professionals de la salut que són al territori.

Tanmateix, d'acord a l'informe realitzat per l'IGOP, **la relació del Roger de Flor és fràgil amb estructures del barri que no són professionals ni serveis, com ara amb el PDC o amb l'Associació de Veïns**. Segons el mateix informe, tampoc les relacions són significatives en el cas de la Taula de Joves del barri ni amb la Taula de Franja 9 Barris. La Cap d'Estudis del Centre ens explica, però, que, en altres períodes, l'IES havia treballat amb algunes entitats del barri en un **crèdit sobre història del barri**, fent un **recull fotogràfic amb xerrades a les aules per part de membres de l'Associació de Veïns**.

4.- Experiència prèvia de treball en els Centres.

Amb la pretensió de valorar la incidència del Programa quan els continguts sobre els que proposa treballar **-la discriminació, les relacions abusives, la violència masclista i la discriminació per diversitat funcional, sexual, de gènere i ètnic-cultural-**, ens preguntàvem quines eren les problemàtiques, inquietuds, reflexions i també les experiències prèvies de treball i abordatge d'aquestes en el conjunt de la comunitat.

A nivell intern dels centres, de les entrevistes realitzades es pot extreure que ja existia una certa preocupació en **l'Escola Lloret**, sobretot per part d'un nucli de **mares** d'alumnes, respecte d'actituds i **expressions masclistes** entre els alumnes. Les mares entrevistades expressaven certa preocupació per **l'assetjament** i en concret per l'assetjament a través dels **mòbils**. També eren crítiques amb el fet que **els nens i les nenes de l'escola portessin bates de colors diferents**.

Aquest tipus d'inquietuds, en **l'IES Roger de Flor** ens arriben a través de la pròpia Cap d'Estudis, que, degut a la mateixa realitat sociodemogràfica de l'Institut, té força sensibilitat cap a les **diversitats socioculturals**. D'una banda, es destaca la preocupació per **l'absentisme escolar** per part del **col·lectiu gitano** així com per **l'abandonament escolar** en les **noies gitanes**. En l'Institut existien, des de feia temps, **dispositius** per abordar i evitar l'absentisme escolar, que s'estaven aplicant i funcionaven amb certa eficàcia. També comptaven amb l'assistència d'una **promotora escolar gitana** que desenvolupava tasques en aquest sentit.

D'altre banda, d'acord a la mateixa Cap d'Estudis, la **diversitat etno-cultural i**

les relacions de gènere eren una intersecció important a treballar, en la mesura que s'havia observat a l'IES una **discriminació per raó de gènere en certs col·lectius d'origen estranger**, com ara pakistanesos (a més del col·lectiu gitano), degut a l'aplicació per part dels pares/mares de dos models d'educació diferents i no igualitaris en els fills i en les filles. Aquesta qüestió afectava especialment a la manca de participació de les noies en certes activitats organitzades per l'escola (balls, colònies etc.) així com a la repressió de certes manifestacions i expressions patida per certs nois, que mostraven motivacions no considerades prou *masculines*, d'acord al significat cultural d'aquest terme per part del col·lectiu en qüestió.

Sobre els barris en què se situen els Centres educatius, tot i que podem suposar que a un barri com a **Sants**, hi ha serveis, associacions o entitats que treballen sobre algunes d'aquestes qüestions, en els informes consultats i les entrevistes realitzades no se'n fa referència. A la **Trinitat Nova** tampoc s'ha detectat un treball en el barri sobre aquestes qüestions, tret de la pròpia escola que, com dèiem, estava atenta a aquestes problemàtiques, fent efectius els dispositius existents i abordant diferents casos amb metodologies d'escolta i mediació entre joves i famílies.

5.- El desplegament de la Zona Fase del Programa

L'Escola Lloret i l'Institut Roger de Flor havien participat, com s'ha dit, en la **primera fase del programa**, amb una implicació notable del professorat en les activitats proposades, malgrat la feina extra que això els va representar.

Per iniciar la Zona fase, després que l'IGOP realitzés el diagnòstic, **es va fer la presentació del Programa a les famílies** en el marc de la presentació de

l'equip de docents i projectes del curs acadèmic, tot motivant-les a participar en les sessions que dinamitzaria l'entitat Fil a l'Agulla.

A l'**Escola Lloret** van participar en aquesta presentació entre **90 i 100 famílies**, mentre que a les sessions es van apuntar efectivament entre **10 i 15 persones**, amb un perfil força homogeni a criteri de totes les entrevistades: **famílies de classe mitja, persones en general nascudes i residents al barri de Sants, algunes de varies generacions**. Es van constituir **dos grups** per afinitat horària, resultant un grup homogeni de dones, i un altre grup mixt en el que participaren dos homes.

A la sessió informativa de presentació de l'**Institut Roger de Flor** van participar unes **20 persones**, i a les sessions que es van realitzar hi participaren entre **6-7 persones**, cadascuna amb una assistència alterna i variable. D'acord a la Cap d'Estudis de l'Institut, a la reunió de presentació va haver **dificultats de comprensió de l'activitat** per part de les famílies assistents. En aquest cas, de les persones que van inscriure's a les sessions, el **95% eren dones, la major part treballadores assalariades immigrades estrangeres, i algunes, a més, constituïen famílies monoparentals**.

La metodologia que se segueix en les sessions d'ambdues escoles s'adapta a les característiques de cada grup i, en cada centre, lluny de ser sessions teòriques, les dinamitzadores treballaven a partir de les inquietuds, problemàtiques i converses que es donaven entre les mares/pares assistents. A l'**Escola Lloret**, en un dels grups, per la pròpia demanda de les dones participants, s'hi introduïren **conceptes més teòrics**, mentre que en l'altre grup mixt es va treballar **des de la pràctica i experiència de les participants**. A l'**Institut Roger de Flor**, donada la participació alterna de les persones del

grup, la sessió es dinamitzava a partir de la tècnica de **rol playing** amb la **representació d'històries**, com ara **contes no sexistes**, per desencadenar la **reflexió** i el **debat**.

Per posar punt i final a la segona fase del programa, estava previst l'impuls i dinamització d'accions que impactessin en l'entorn comunitari més proper.

En **l'Escola Lloret**, aprofitant l'existència de la **Ràdioescola de Sants**, una radio local especialitzada en el món escolar del barri, **s'implicà aquest mitjà de comunicació local** per **mostrar el treball realitzat en l'escola i en la comunitat educativa així com sensibilitzar a una audiència local** sobre els continguts tractats. Es van emetre **dos programes**: un sobre els continguts de la primera fase del Programa (abril 2017) amb la participació de la Coordinadora del Programa i la Cap d'Estudis de l'Escola Lloret, i un altre sobre la segona fase del Programa amb una posada en escena de la comunitat educativa de l'Escola treballant per uns mateixos objectius (juny 2017).

En **l'Institut Roger de Flor**, un grup de més de **12 noies i nois**, amb el suport de la seva Tutora i 2 professores, han fet un treball que ha tingut per objectiu visibilitzar la importància de les **tasques de cura a la llar**, normalment realitzades per dones, **i la seva intersecció en els processos migratoris**. Mitjançant les històries de vida de l'alumnat implicat, l'activitat pretenia **posar en valor la dedicació i el coratge de les dones cuidadores**, tot **promovent el reconeixement d'aquestes i de les seves tasques per part de la comunitat**. Cal destacar la diversitat d'òrgens de l'alumnat participant, provinent de 7 països i nacions diverses: Armènia, Xina, Pakistà, Hondures, Andalusia, Equador i República Dominicana. Aquest treball serà exposat al llarg a partir de novembre de 2017, a diversos centres educatius i equipaments municipals

del barri de La Trinitat Nova.

6.- Anàlisi de la incidència del Programa en la participació de comunitat educativa.

6.1 La participació de les famílies

Tenint en compte les limitacions i reptes en l'aplicació de la Zona fase del Programa, de les entrevistes realitzades en les dues escoles es desprèn una **valoració positiva de la participació**, així com dels esforços invertits per part de les direccions i claustres i de les pròpies famílies. Més enllà de la moderada participació en termes quantitius, **el Programa va tenir els seus efectes en termes qualitius en reforçar les complicitats, la vinculació entre els diferents agents i la sensibilització entorn els continguts proposats.**

Una anàlisi comparada entre la participació de les famílies en cadascuna de les escoles observades ens porta a considerar que el **tipus de vinculació de les famílies amb l'escola, i la relació entre les famílies -ja sigui informal o formal a través de l'AMPA-** ha estat clau per a la participació de les famílies en el Programa. Així mateix, les **condicions socioeconòmiques i la situació laboral i familiar** cal considerar-les un factor rellevant que ha condicionat la participació de les famílies, i en alguns casos fins i tot ha pogut ser determinant, degut a les **dificultats de conciliació de l'activitat laboral amb l'escolar i familiar**, principalment per part de mares amb **estructures familiars diverses**, en alguns casos **monoparentals**.

La participació de les famílies en les sessions del Programa és major en el cas

de **l'Escola Lloret**, on la intensitat de les **relacions, d'amistat i coneixença, entre certes famílies i la vinculació d'aquestes amb el Centre** faciliten la participació en dinàmiques i propostes de l'Escola. **L'IES Roger de Flor**, amb unes famílies menys vinculades i amb vides majorment condicionades per la precarietat i pressió laborals, va tenir més dificultats en implicar les famílies en l'activitat. Tot i així, en l'Institut, sense comptar amb la participació habitual de les famílies, **s'aconsegueixen activar complicitats i confiança, tot implicant en les sessions a mares i pares que no havien estat mai mobilitzades en activitats escolars**. Cal posar en valor, en aquest cas, l'esforç de les famílies participants, així com la tasca realitzada per tutores i professores en un Centre que, no oblidem, es trobava al bell mig d'un canvi estructural substantiu.

Tot i la major participació de famílies en les sessions de **l'Escola Lloret**, hi ha un percentatge de famílies que no han participat, la qual cosa ha fet minvar la diversitat sociocultural i d'estructures familiars. En les entrevistes amb famílies i professorat podem veure la importància que pren aquesta absència, amb una **motivació que posa les condicions per apropar-se a visions diverses en especial amb aquelles percebudes amb unes relacions de gènere més desiguals**.

En aquest sentit, cal tenir en compte les potencialitats del Programa en **aprofundir i reforçar les relacions entre famílies diverses i vincular-les a la institució escolar així com els seus efectes sensibilitzadors envers altres realitats culturals**. Així, per exemple, en el cas de **l'IES Roger de Flor**, si bé la participació de les famílies va ser molt menor en termes representatius, no ho va ser en termes significatius, amb la presència d'una **major diversitat cultural i d'estructures familiars**. En aquest sentit, la persona de l'IES

entrevistada destaca la **riquesa dels diàlegs i dels intercanvis** que es van produir, en poder escoltar de primera ma les **narratives de dones immigrades que aportaven nous sentits i una major comprensió a la interseccionalitat classe social, cultural (procedència) i de gènere** d'acord a les diverses trajectòries vitals. Així mateix, és important destacar el **procés d'apoderament** que van experimentar aquestes dones participants **en poder-se explicar, sentir-se escoltades i reconegudes**, amb un **efecte reparador i de dignificació** en dones *que pateixen solitud, patiment per la llunyania de fills/es i de la família, explotació laboral...*”.

A l'**Institut Roger de Flor**, la proposta i la realització de les sessions del programa ha facilitat un procés d'apropament i en certa manera de **fidelització cap al Centre** de certes famílies a través de les mares participants. Així mateix, les entrevistes amb les mares de l'**Escola Lloret** ens revelen un **enfortiment de les relacions** entre aquelles mares que ja es coneixien així com una **aproximació** amb les que no hi havia una relació prèvia.

6.2 La incidència del Programa en la relació dels Centres amb l'entorn (xarxa de serveis i associativa)

Podríem dir que tant amb els **espais d'avaluació conjunta entre la comunitat escolar**, com amb l'**activitat de visibilitat del treball en els barris** s'ha avançat força en aquest sentit. En el barri de Sants, amb la **implicació d'actors clau** com ara un **mitjà de comunicació local** que ha tingut i pot tenir un **impacte considerable en l'audiència local en termes de sensibilització i participació**.

Així mateix, en el barri de Trinitat Nova, el treball sobre les cures i l'exposició dels resultats, **aprofundeix en un tema clau i significatiu en aquell entorn**

que, a més, apropa i vincula diverses poblacions, principalment dones treballadores, tot obrint l'oportunitat per a què s'estableixin relacions entre i com a veïnes, i visibilitza la importància capital del treball de cura per a tota la població.

Cal dir també, que tot i les limitacions de les AMPAs per realitzar un treball comunitari catalitzador de dinàmiques que facilitessin la relació escola-entorn, **el Programa s'ha revelat com un bon identificador de necessitats, problemàtiques i actors de la comunitat, a través de les famílies.**

En aquest sentit, creiem interessant destacar les **reflexions** d'una mare participant **entorn la segregació escolar en el barri** a partir de la seva opció de portar els seus fills/es a una escola on hi hagués una menor presència d'immigració estrangera. Aquesta mare reconeix que les sessions li van fer pensar en aquesta tria des d'una perspectiva autocrítica, en la què reconeixia uns continguts discriminatoris, alhora que va desenvolupar un nou discurs entorn la necessitat de distribuir de forma més equitativa l'alumnat procedent d'altres societats i cultures entre el conjunt d'escoles dels barris.

Les sessions amb les famílies també porten a la detecció de **nous actors de la comunitat, i espais socialitzadors que són rellevants en famílies que professen determinades religions** i que es considera que, sens dubte, incideixen i que caldria implicar dins la comunitat educativa.

Altres continguts sorgits en els tallers revelen la incidència dels **contextos globals en els locals**, a través dels **mitjans de comunicació** i en especial de les **xarxes socials**, amb la transmissió de determinats missatges estereotipats sobre els que s'ha vist, cal reflexionar, tot integrant-los per fer un treball crític

des de la comunitat educativa i, en especial, amb l'alumnat i les famílies.

7.- Anàlisi de la incidència del Programa en els valors i pràctiques dels actors de la comunitat educativa.

En l'**Escola Lloret**, el nivell més alt de reflexió sobre les diferències sexuals i la construcció social del gènere per part d'algunes mares actives en l'escola han fet possible que certs continguts del Programa tinguessin un **efecte, més enllà dels tallers, dins les famílies, entre aquestes i en el propi centre.**

A **nivell intra familiar**, algunes entrevistes amb les mares de l'**Escola Lloret** fan evident que les qüestions tractades en les sessions no només les feien reflexionar sinó també introduir canvis en el seu àmbit familiar, com ara fomentar més **espais de reflexió entre fills, filles i parelles sobre qüestions de gènere** i incorporar **pràctiques més distributives de les tasques en l'àmbit domèstic**, tot **trencant amb els rols tradicionalment associats per raó del sexe o edat.**

A un nivell **inter familiar**, les entrevistes constaten que en les sessions promogudes es produïen força **moments d'inflexió, fruit de les empaties i intercanvis entre mares/pares**; moments de **presa de consciència, de major comprensió d'un mateix i dels altres**, amb un **efecte inclusiu d'allò que abans podia semblar estrany o aliè i que ara, en el marc dels relats i experiències viscudes i explicades de primera ma, esdevenia pròxim i comprensible.** Tal com ens diu la Tècnica dels tallers al respecte de la relació entre dones diverses culturalment: *en el diàleg, la coneixença i el compartir espai es van començar a produir canvis de percepció respecte de "les altres",*

descobrint-se similituds , i produint-se apropaments”.

A nivell dels centres i el seu funcionament escolar, en l'Escola Lloret el clima de reflexió crítica que s'estableix entre les famílies participants, porta a les famílies a valorar alguns dels canvis produïts, com ara els colors de les bates de l'alumnat, i les celebracions del *dia del pare i de la mare*, diades que són substituïdes pel ***Dia de la Família***, amb la pretensió **d'incloure les diversitats familiars**.

En l'IES Roger de Flor, el mateix clima de major consciència i sensibilitat que s'estableix entre els/les adolescents i joves des de la primera fase del Programa, dóna lloc a la **canalització de conflictes** per part d'aquells a través de les tutories, posant en diàleg qüestions sobre **xocs interculturals** que, d'una altra forma haguessin pogut provocar polaritzacions i una escalada de violència. Així mateix, la Cap d'Estudis ens explica casos en què surten escollits com a **delegats de classe alumnes de diferents orígens culturals i opcions sexuals diverses**.

A nivell intra familiar, en el desenllaç de certes **problemàtiques intergeneracionals** de famílies de l'Institut s'ha vist un moviment d'obertura i flexibilització en els valors dels pares/mares envers comportaments i actituds dels fills i filles, tot **empeltant construccions culturals del gènere més igualitàries i tolerants**.

8.- Conclusions

La Zona Fase del Programa que s'analitza, en la que es pretén implicar el conjunt de la comunitat educativa, comporta una complexitat notable, si tenim en compte que **les comunitats educatives no són actors habituals en el funcionament rutinari de la major part del centres educatius formals i, per tant, la seva mobilització implica un procés de més llarga durada que la que ha tingut aquest Programa per tal que incideixi en les estructures i el funcionament escolar.** Tal com es diu en l'informe valoratiu de la primera fase dels Programa *“cobren especial significació les xarxes comunitàries teixides des dels centres educatius”*, per a la qual cosa aquest Programa ha estat la llavor, l'inici, un motor que ha permès que, ara, ***cada comunitat arribi tan lluny com pugui i vulgui***².

La valoració general del Programa és força positiva, tant pel que fa als continguts com per la forma com aquests han estat introduïts. És poc habitual que **a les escoles es puguin implantar iniciatives que desbordin les assignatures en sí** i el seu marc normatiu de continguts, i s'experimenti amb formacions que contenen un alt nivell de **valors que impulsen una transformació cultural**. En aquestes experiències s'ha aconseguit anar més enllà dels continguts habituals del currículum de les assignatures, i ni que sigui tímidament s'ha desbordat el currículum habitual amb una proposta innovadora que en partir d'una **metodologia transversal**, ha permès **implicar professorat, alumnat i famílies en la reflexió des dels seus propis marcs de referència, tot ampliant les seves perspectives.**

---

² Apartat 7-Línies de futur en “Informe d'implementació i avaluació de la primera fase de la prova pilot (abril 2017)”.

Com a síntesi comuna de l'efecte que el Programa ha tingut en les dues escoles podríem fer servir la reflexió realitzada per una de les persones entrevistades: el programa endegat ha estat *“com un **pol·linitzador** que, de repent, et fa veure la realitat, de manera que tant professors/es i alumnat en la primera fase, com les famílies participants en la segona, se n' adonaven de coses pròximes i quotidianes de les que mai s'havien adonat.* En aquest sentit, tant a l'Escola Lloret com a l'Institut Roger de Flor, el programa ha facilitat que s'hi instal·li entre els actors dels centres –professors/es, famílies i alumnes- un **ambient de reflexió**, que és considerat com **irreversible** per part d'alguns responsables del Centres, perquè que ha generat **consciència dels recursos propis** i de les **potencialitats**, és a dir, **ha apoderat, transformat i satisfet**, i **ha obert expectatives**, si més no, entre les famílies, quan a la continuïtat del treball iniciat.

A més, per la pròpia **naturalesa relacional** dels seus continguts, el Programa ha demostrat el seu **potencial de transformació de les identitats i percepcions** tant a nivell de **discursos** com de **pràctiques**, i ha creat **vincles** en les comunitats educatives d'ambdós Centres.

Els **espais familiars** han estat el cor i motor d'aquesta segona fase del Programa, tot mostrant la capacitat transformadora que les famílies tenen quan se'ls atorga un escenari propici i motivador. La metodologia dinàmica i adaptada a cada grup de mares/pares i a les necessitats de les persones participants, amb tècniques sensibles amb les diversitats, i que facilitava la lliure expressió i intercanvi d'idees i sentiments, ha contribuït, sense dubtes, a **reforçar vincles interfamiliars i de les famílies amb els respectius centres escolars.**

Aquests espais familiars han estat força valorats pel conjunt de la comunitat escolar, com **espais per compartir i intercanviar aprenentatges que han aprofitat i apoderat les famílies, des dels seus rols com a dones, com a mares i pares, així com a col·lectiu amb uns interessos comuns**. En el mateix sentit, aquest espai **ha fet visibles aquelles dones més invisibilitzades** en els espais públics de la comunitat escolar i en general, com ara treballadores immigrades estrangeres, en alguns casos caps de famílies monoparentals o en processos de reagrupament familiar, que com ja hem dit abans s'han vist d'alguna forma **dignificades**.

La bona valoració de les sessions amb les famílies pot veure's reforçada fins i tot en els suggeriments i propostes que algunes mares entrevistades ens han fet arribar, entorn la necessitat **d'augmentar aquests tipus d'espais interfamiliars**, així com en la pertinència d'implicar més **homes pares**, tot treballant des de les seves pròpies experiències específiques, així com convidar a algunes sessions les **filles i fills**, en considerar que les reflexions podrien enriquir-se a partir d'aquestes relacions.

També cal veure com un efecte positiu del Programa, **la manca de participació representativa de la diversitat de les escoles ha estat positiva** en la mesura que va fer visible una necessitat de **comunicar-se i dialogar** en base a diferents visions que, en alguns casos, són percebudes com a llunyanes o estranyes culturalment, essent un **oportunitat per desfer prejudicis o estereotips**.

Així doncs, si bé en el cas dels dos centres escolars, les **AMPAs** no eren actors clau amb incidència en la comunitat educativa ni comptaven amb estructures representatives que dinamitzessin la participació de les famílies, el Programa

ha descobert en **les famílies uns actius per a la sensibilització i incidència comunitària, així com per a la promoció de les relacions i participació en el conjunt de la comunitat escolar.**

En relació a **l'entorn i els barris**, els altres actors clau de la comunitat educativa, podríem dir que **s'ha iniciat una estratègia concreta per incidir**, més enllà de l'interior de les escoles i les famílies, de forma que s'han **identificat alguns actors clau i mitjançant el Programa també s'han obert disponibilitats i voluntats per facilitar la continuïtat, amb una ampliació i aprofundiment dels valors i aprenentatges que el Programa promou.**

En aquest sentit, tant els **programes de la ràdio local (Sants) com l'exposició sobre cures (Trinitat Nova)** han aportat **coneixements i aprenentatges substantius** als diversos participants de la comunitat educativa; han ampliat la xarxa i capital social de la comunitat educativa amb la **implicació clau d'un mitjà de comunicació local** com Radiosescola Sants i la **sensibilització** a la comunitat; han donat una major **visibilitat del centres escolars** en el seus barris i, en definitiva, han teixit unes **complicitats** que poden ser aprofitades més endavant per donar continuïtat a la proposta del Programa.

Finalment, cal dir que les **"maletes"** amb els contes, material que va facilitar l'Ajuntament a les dues escoles implicades, és un material molt valorat i apreciat pel conjunt de professorat, famílies i alumnes.

8.- Material consultat.

- Mesura de govern de l'Ajuntament de Barcelona sobre el programa (Qualitat de Vida, Igualtat, i Esports, juliol 2014)
- Informe d'implementació i avaluació de la primera fase de la prova pilot (Àrea de drets de Ciutadania, Participació i Transparència. Regidoria de Feminismes i LGTBI, abril 2017)
- Informe diagnòstic IGOP aproximació a la comunitat educativa de l'Escola Lloret (UAB/IGOP, maig 2017)
- Informe diagnòstic IGOP aproximació a la comunitat educativa de l'Institut Roger de Flor (UAB/IGOP, maig 2017)
- Informe de Fil a l'Agulla sobre sessions amb famílies Escola Lloret 2016/2017
- Informe de Fil a l'Agulla sobre sessions amb famílies Escola Lloret març-maig 2017
- Informe de Fil a l'Agulla sobre sessions amb famílies Institut Roger de Flor 2016/2017
- Audiovisuals Xarxa (primera fase) Vídeo curt: <https://youtu.be/lvWiku05zTc> Vídeo llarg: <https://youtu.be/HFCX1Qh7ww0>
- Entrevistes mares Institut Roger de Flor Testimoni Mesly <https://youtu.be/cw6ttkS25s4> Testimoni Noemi <https://youtu.be/40DNrby7JiY>
- Programes Ràdio Sants (àudio) Explicació programa <http://www.ivoox.com/18427307> Participació Mònica Navarro (mare), Carme Foraster (mestra) i Juliana Céspedes i Ferran Ódena (alumnes) <http://www.ivoox.com/19205626>
- Web de Fil a l'Agulla: <http://filalagulla.org>
- Notícies sobre el teixit associatiu a Trinitat Nova <http://tjussana.cat/gr/itinerari9.php>
- Entrevista telefònica Carmen de Dios, ex-tècnica de barri de Trinitat Nova.